

بررسی و نقد دلایل ابن‌سینا دربارهٔ مادی‌انگاری تجربه‌های

ادراکی جزئی؛ با تأکید بر مسئله «شکاف تبیینی»

احمد واعظی^(۱)

مهرداد کریمی^(۲)

چکیده

جزئی محل مناقشه بوده و دیدگاه ملاصدرا مبنی بر تجرد ادراک حسی و خیالی (همانند ادراک عقلی)، تبیین جامع‌تری از ادراک و نفس ارائه می‌دهد. محور اصلی این مقاله، بررسی چیستی و هستی‌شناسی ادراکات جزئی است که خود این بحث ذیل مسئلهٔ کلان رابطهٔ نفس و بدن در فرآیند ادراک قرار می‌گیرد.

با تشکیک در مادی‌بودن ادراکات، براساس مسئلهٔ شکاف تبیینی، مبنایی عقلانی برای نقد ادله ابن‌سینا دربارهٔ امتناع تجرد ادراکات جزئی و اثبات امکان بلکه ضرورت تجرد انواع ادراک، فراهم می‌آید. تلقی مادی‌انگارانه در مورد ادراک جزئی - اعم از حسی و خیالی - از جمله دیدگاه‌های ابن‌سینا در هستی‌شناسی ادراک است. او با بیان ادله‌یی بر امتناع تجرد تجربه‌های جزئی ادراکی، تنها حالت ممکن در مورد این تجربه‌ها را مادی بودن آنها میدانند. از سوی دیگر، فرض جهان ممکن که در آن بتوان حالتی متافیزیکی (مانند درد) را بدون وجود فرآیند عصبی تصور کرد، تمایز میان حالت ذهنی و فرآیند عصبی را ممکن می‌سازد. این شکاف تبیینی میان حالت ذهنی و فرآیند عصبی، با نفی اینهمانی میان این دو پدیده، امکان تجرد و غیرمادی بودن ادراک را فراهم می‌آورد. با عنایت به تمایز میان دو حیث فیزیکی و متافیزیکی و ضرورت تجرد ادراک بدلیل براهین متعدد فلسفی، مادی‌انگاری ادراک

کلیدواژگان: ادراک جزئی، نفس، بدن، شکاف تبیینی، رابطهٔ نفس و بدن، ابن‌سینا، ملاصدرا.

مقدمه

«آگاهی» را میتوان مجموعهٔ منسجمی از انواع ادراکها دانست؛ ادراک حسی، خیالی و عقلی جنبه‌های مختلفی از حقیقتی یکپارچه را نشان می‌دهند. بتعبیر فیلسوفان ذهن، همهٔ اطلاعات ما دربارهٔ پدیدهٔ آگاهی دو بخش است: بخش فیزیکی و بخش پدیدارهای ذهنی (Brentano, 1995: 59). این دو بخش در ساختاری واحد، آگاهی منسجم ما را ایجاد میکنند. ادراک - اعم از حسی، خیالی و

(۱). استاد گروه فلسفه‌های مضاف، دانشگاه باقرالعلوم (ع)، قم، ایران؛ vaezi@bou.ac.ir

(۲). دانشجوی دکتری فلسفهٔ اسلامی، دانشگاه باقرالعلوم (ع)، قم، ایران (نویسنده مسئول)؛ m.karimi@bou.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۲/۲۵ تاریخ تأیید: ۱۴۰۰/۷/۲۴ نوع مقاله: پژوهشی

DOR: 20.1001.1.15600874.1400.27.2.7.5